

УДК: 35.078.7

DOI: 10.5281/zenodo.3832406

*Вербицький О. В., аспірант, НУЦЗУ, м. Харків,
Verbitskiy O., PhD Student, National University of Civil Protection of Ukraine,
Kharkiv,*

*Помаза-Пономаренко А.Л., к.держ.упр., ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків,
Pomaza-Ponomarenko A., PhD in Public Administration, Head of State Security
Research Department of Educational-scientific-production center, National
University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv*

МЕХАНІЗМИ СОЦІАЛЬНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА ЇХНЬОГО ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

MECHANISM OF SOCIAL TRANSFORMATION AND THEIR PUBLIC ADMINISTRATION

Досліджено механізми державного управління у сфері соціальної трансформації залежно від стану розвитку країни. Науково обґрунтовано засади та заходи забезпечення такого розвитку.

Ключові слова: *державне управління, механізми, соціальний розвиток, соціальна трансформація.*

The mechanisms of public administration in the field of social transformation (depending on the development of the country) are studied. The principles and measures of ensuring such development are scientifically substantiated.

Keywords: *public administration, mechanisms, social development, social transformation.*

Постановка проблеми. На думку групи науковців теоретиків і практиків державного управління [3–5], Україна перманентно перебуває в стані суспільної трансформації, яка поширює дію на всі сфери суспільної життєдіяльності. Відтак, одним з основних завдань держави є визначення факторів суспільної трансформації, унеможливлення їхнього переходу в небезпеки та використання за можливості переваг такої трансформації. З огляду на це важливим є дослідження державно-управлінських аспектів і механізмів соціальної трансформації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розгляду проблемних питань державного управління соціальним розвитком і безпекою присвячені наукові роботи вітчизняних і закордонних учених Д. Белла, С. Белая, А. Дегтяра, С. Домбровської, Ю. Древаля, В. Скуратівського та ін. [1–3; 8–9].

Постановка завдання. Не применшуючи надбань науковців, відзначимо, що потребує комплексного аналізу стан функціонування механізмів державного управління у сфері соціальної трансформації та її впливу на соціальний розвиток. Усе це становить *мету* статті.

Виклад основного матеріалу. Сучасне українське суспільство відрізняється складною структурою, а також нестійким розвитком, перенасиченістю конфліктами. У цьому контексті важливим є подолання невизначеності в соціальному розвитку держави, зменшення ризиків ньому, вчасне виявлення негативних тенденцій, вибір найбільш перспективних і науково обґрунтованих напрямків, що складають трансформацію суспільства.

Соціальні трансформації охоплюють різні сфери життя суспільства. Проте й досі відсутнє однозначне визначення підстав і механізмів, що зумовлюють соціальні трансформації. Тому доцільним є виділення загальних закономірностей такого процесу. Допомогти в цьому може аналіз змісту поняття «трансформація», що виникло для оцінювання якісної характеристики глибинних змін системи, які мають зворотної сили, утворюючи певний стан якісного переходу даної системи на шляху до формування оптимальної моделі свого функціонування [8].

Крім того, важливим є розгляд поняття соціальної трансформації, під якою розуміють ступінь змін суспільства, у межах якого має відбутися вибір перспективного напрямку його розвитку, а також адаптація суспільства до змін середовища через формування програм, проєктів, цілей, технологій, розв'язання суперечностей тощо [8].

У продовження відзначимо, що вчений Д. Белл [9] виокремлює такі вектори розвитку соціальних трансформацій:

- техніко-економічний (передбачає розвиток за законом ефективності, відносин власності тощо);
- політичний;
- культурний.

Науковець вважає, що зазначені вектори розвитку соціальних трансформацій чинять взаємозумовлюючий вплив один на одного [там само]. З огляду на це необхідним є їхній комплексний розгляд і врахування. Забезпечити це може визначення загальних принципів, властивостей соціальних трансформацій, зокрема, з позиції соціально-історичного розвитку суспільства, конкретизуючи співвідношення:

- прогнозованого і непрогнозованого;
- суб'єктивного й об'єктивного тощо.

Отже, трансформація – це, з одного боку, зміна змісту і функцій певної сфери суспільства, а з другого – умова оптимізації цих змін, усунення надлишків за рахунок узгодження логіки речей і логіки людської

суб'єктивності. Розвиток суспільства багато в чому залежить від процесу соціальних трансформацій. На них чинять вплив такі фактори, що виникають у суспільстві: інститути, правила, дії, інтереси [9].

Соціальна трансформація включає програмно-проектну діяльність соціальних, економічних та інших суб'єктів, які вступають у відносини відповідно до певних норм, що виражають властивості бажаної моделі поведінки у відповідності до існуючого середовища.

Суспільство функціонує постійно. Це означає, що на кожному з рівнів його розвитку воно безперервно піддається змінам. Визначити їхні особливості та напрямки реалізації можливо в межах такого:

- 1) артикуляції, легітимізації або уточненні суспільних інтересів, виникнення або зникнення доктрин і теорій соціального розвитку;
- 2) інституціоналізації (формуванні та перегляді) норм, цінностей, правил або відмові від них; виникнення і зникнення правових систем;
- 3) виробленні, диференціації та переформулюванні каналів соціальної взаємодії, організаційних зв'язків із системою державного управління;
- 4) упорядкуванні соціальної ієрархії [8; 9].

Варто зазначити, що сполучною ланкою в реалізації цих заходів виступає «соціальний суб'єкт», який синхронізує всі ці процеси – окрема особистість, соціальні групи та суспільство загалом. Власне кажучи, соціальна трансформація як результат «перебудови» включає механізм:

– забезпечення усвідомлення суспільством свого належного або неналежного функціонування;

– розвитку або не розвитку громадянського суспільства, що передбачають або не передбачають зміну соціальних ролей, статусів, принципів соціальної справедливості та ін.

Очевидно, що однією з основних особливостей механізмів соціальної трансформацій є форма самовизначення соціальних суб'єктів, в якій це самовизначення стає детермінантою зміни інших суспільних відносин, зміни статусу суб'єктів.

Визначення цього механізму дозволяє, з одного боку, конкретизувати інтереси та напрямки розвитку суспільства, а з другого – виявити можливості його інтеграції в процеси зміни системи державного управління через діяльність різних соціальних груп [2]. Таким чином, механізм соціальної трансформації – це складне, багатовимірне явище, в якому постійно взаємодіють суб'єктні й об'єктні складові із залученням державних інститутів та інституцій. Суб'єкт соціальної трансформації, будучи джерелом спрямовування соціальних перетворень, з одного боку, забезпечує розкриття його можливостей у нових структурах та інститутах, суспільних відносинах, а з другого – використовує ці структури для реалізації власних цілей. Відтак, формується

план розвитку соціального суб'єкта, що може бути відкоригований відповідно до особливостей і вимог сьогодення.

Соціальний суб'єкт виступає рушійним фактором соціальних трансформацій тому, що вбудований в суспільство як його самостійна сторона, яка володіє властивістю детермінації. Йдеться про детермінацію розбіжностей його внутрішнього стану функціонування з темпами розвитку загальних соціально-економічних і суспільно-політичних процесів та структур. У разі таких розбіжностей актуалізується підґрунтя соціальних трансформацій і конфліктів, які сутнісно виражають закономірності буття суспільства як становлення, самоформування та розвитку.

У цьому контексті доцільно вказати на особливості взаємного впливу соціального розвитку та соціальної трансформації суспільства України. Це можливо здійснити з позиції дослідження стану функціонування її регіонів (табл. 1).

Таблиця 1

Інформація щорічного моніторингу результативності реалізації державної регіональної політики в Україні у 2018 р. (порівняно з 2017 р.)

№ з/п	Назва регіону*	Загальне місце регіону		Динаміка	Місце регіону за цільовим напрямком (показником)**									
		2017 р.	2018 р.		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	<i>м. Київ</i>	1	1	-	1	5	1	1	1	3	25	2	1	18
2	<i>Харківська</i>	2	2	-	15	16	7	4	2	5	13	1	8	2
3	<i>Рівненська</i>	3	3	-	17	10	23	7	14	9	5	18	3	1
4	<i>Вінницька</i>	7	4	+3	9	1	3	6	16	4	20	21	10	5
5	<i>Дніпропетровська</i>	4	5	-1	3	3	6	3	23	2	6	15	14	8
6	<i>Чернівецька</i>	5	6	-1	7	11	19	14	3	7	1	16	2	12
7	<i>Тернопільська</i>	6	7	-1	21	21	8	17	8	13	2	23	7	9
8	<i>Київська</i>	14	8	+6	10	7	10	9	11	1	3	5	21	11
9	<i>Черкаська</i>	16	9	+7	16	4	12	8	17	15	14	3	13	15
10	<i>Полтавська</i>	15	10	+5	14	2	15	2	21	17	24	12	11	10
11	<i>Львівська</i>	9	11	-2	6	9	18	12	13	8	10	17	6	20
12	<i>Хмельницька</i>	11	12	-1	22	8	16	18	6	14	8	11	12	16
13	<i>Житомирська</i>	12	13	-1	18	13	20	16	15	6	18	19	17	6
14	<i>Волинська</i>	10	14	-4	13	19	17	25	9	18	9	22	9	3
15	<i>Кіровоградська</i>	17	15	+2	20	15	14	24	4	16	7	4	16	14
16	<i>Івано-Франківська</i>	8	16	-8	8	6	24	15	19	10	15	24	4	13
17	<i>Сумська</i>	19	17	-2	23	12	9	11	10	23	11	6	15	4
18	<i>Херсонська</i>	18	18	-	11	23	22	13	5	20	19	10	19	19
19	<i>Закарпатська</i>	13	19	-6	2	22	4	23	7	21	4	25	5	24
20	<i>Запорізька</i>	20	20	-	4	14	5	22	24	11	23	14	20	7
21	<i>Миколаївська</i>	23	21	+2	12	20	11	20	20	22	12	20	18	21

22	Одеська	21	22	-1	5	18	21	21	12	12	16	13	22	17
23	Чернігівська	22	23	-1	19	17	13	19	18	19	17	9	23	25
24	Донецька	24	24	-	24	24	2	5	25	24	25	7	-	22
25	Луганська	25	25	-	25	25	25	10	22	25	21	8	-	23

* – Без урахування тимчасово окупованої території АРК, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській обл.

** – Цільовий напрямок:

1. Економічна та соціальна згуртованість.
2. Економічна ефективність.
3. Інвестиційно-інноваційний розвиток.
4. Фінансова самодостатність.
5. Розвиток малого та середнього підприємництва.
6. Ефективність ринку праці.
7. Розвиток інфраструктури.
8. Доступність та якість послуг у сфері освіти.
9. Доступність та якість послуг у сфері охорони здоров'я.
10. Соціальний захист і безпека.

Джерело: складено на підставі даних Міністерства розвитку громад та територій України [7]

Аналіз даних Міністерства розвитку громад та територій України дозволяє аргументувати необхідність уточнення правової регламентації цільових напрямків оцінювання результативності державної регіональної політики, зокрема критеріїв щорічного її оцінювання, а також їх узгодження з критеріями щоквартального [4]. Це необхідно для більш точного визначення стану соціальної трансформації та механізмів забезпечення соціального розвитку.

Уважаємо, що оцінювання результативності такого розвитку має відбуватися із використанням інтегрального індексу. Він повинен включати такі індикатори: «індикатори соціальної безпеки», «індикатори якості життя», «індикатори гуманітарної безпеки» та «інші індикатори для визначення соціальної напруженості» [там само]. Зазначені індикатори мають бути враховані під час удосконалення порядку і методики проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації державної регіональної політики [5]. Запропоновані індикатори передбачають урахування думки вченого Д. Белла, який виокремив такі вектори розвитку соціальних трансформацій, як техніко-економічний, політичний і культурний. Урахування цих векторів дозволить здійснити цілісне дослідження соціальних трансформацій в Україні. Адже наразі оцінити їхній стан видається можливим за умови аналізу інформації, наданої Державною службою статистики України, а саме:

– демографічна та соціальна статистика (чисельність населення, рівень його міграції, доходів тощо);

– культура (кількість театрів, музеїв, концертних організацій, засобів масової інформації та ін.);

– суспільна діяльність (кількість, склад і джерела фінансування громадських організацій за регіонами) [6].

Висновки. На наше переконання, механізми державного управління у сфері соціальної трансформації представляють собою сукупність методів і засобів державного впливу, підґрунтя застосування яких становлять відповідні принципи державного управління, що реалізується в межах прийняття та виконання державноуправлінських рішень з метою унеможливлення соціальної кризи та конфліктів. Зважаючи на це й ураховуючи вектори соціальних трансформацій, а також національно-історичні особливості України, її ресурсний і суспільний потенціал, основним напрямком соціально-економічного розвитку країни має стати послідовний рух до інформаційно-індустріального суспільства з багатосекторною соціально орієнтованою ринковою економікою, яка забезпечує високі стандарти якості життя, соціальне благополуччя і соціальну стабільність. З метою більш точного оцінювання цих складових запропоновано вдосконалення порядку і методики проведення моніторингу й оцінки результативності реалізації державної регіональної політики. Це вдосконалення обґрунтовано здійснювати з урахуванням доопрацювання думки вченого Д. Белла щодо векторів соціальної трансформації.

Список використаних джерел:

1. Домбровська С. М., Коврегін В. В., Помаза-Пономаренко А. Л., Коленов О. М. Державне управління у сфері безпеки соціально-еколого-економічних систем : монографія. Х. : НУЦЗУ, 2017. 244 с.

2. Добролюбов С. В. Теория социогенеза обществ. *Социс.* 2010. № 3. С. 3–14.

3. Древаль Ю. Д., Помаза-Пономаренко А. Л. Проблематика державно-правового регулювання соціальної безпеки. *Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика.* URL: <http://nuczu.edu.ua/ukr/science/kriz/conf/>.

4. Помаза-Пономаренко А. Л. Інституціональна система державного управління соціальною безпекою регіонів України : автореферат дис. д. наук з держ.упр.... за спец. 25.00.05 – держ. упр-ня у сфері держ. безпеки та охорни громадського порядку / Помаза-Пономаренко Аліна Леонідівна. НУЦЗУ, Х., 2020. 40 с.

5. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: zakon.rada.gov.ua.

6. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики Україн. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

7. Офіційний веб-сайт Міністерства розвитку громад та територій України. URL: <http://www.minregion.gov.ua/>.

8. Штомпка П. Социология: анализ современного общества / пер. с польского С.М. Червоний М., 2005.

9. Bell D. *The cultural contradictions of capitalism*. New York. 1976.

References:

1. Dombrovska, S.M., Kovregin, V.V., Pomaza-Ponomarenko, A.L. and Colenov, O.M. *The state administration in the sphere of security of social, ecological and economic systems [Dergavne upravlinnja u sferi bezpeky socialno-ekologo-ekonomichnyh system]*. Kharkiv: NUCPU, 2017. Print.

2. Dobrolyubov, S.V. "Theory of sociogenesis of societies [Teoriya sotsiogeneza obshchestv]". *Socis* 3 (2010): 3–14. Print.

3. Dreval, Yu.D. and Pomaza-Ponomarenko, A.L. "Problems of state and legal regulation of social security [Problematyka derzhavno-pravovoho rehulyuvannya sotsialnoyi bezpeky]." Web 19 Feb. 2019 <<http://nuczu.edu.ua/ukr/science/kriz/conf/>>.

4. Pomaza-Ponomarenko, A.L. "Institutional System of Public Administration of Social Security of the Regions of Ukraine [Instytutsionalna systema derzhavnoho upravlinnja sotsialnoyi bezpekoyu rehioniv Ukrayiny]." Abstract of Diss. NUCPU, 2020. Abstract. Print.

5. Ukraine. *Verkhovna Rada of Ukraine*. Web. 25 Feb. 2020. <zakon.rada.gov.ua>.

6. Ukraine. *State Statistics Service of Ukraine*. Web. 25 Feb. 2020. <<http://www.ukrstat.gov.ua/>>.

7. Ukraine. *Ministry of Development of Communities and Territories of Ukraine*. Web. 25 Feb. 2020. <<http://www.minregion.gov.ua/>>.

8. Shtompka, P. *Sociology: analysis of modern society [Sotsiologiya: analiz sovremennogo obshchestva]* / trans. from Polish S.M. Chervony M., 2005. Print.

9. Bell, D. *The cultural contradictions of capitalism*. New York. 1976. Print.